

נייר עמדה – הצטרפות ישראל ל-OECD

אורן עזריה, כלכלן סביבתי, אדם-טבע-ודין

כללי

הארגון לשיתוף פעולה כלכלי ופיתוח, ה-OECD¹, הינו גוף בינלאומי הכולל 30 מדינות, ביניהן ארה"ב, בריטניה, צרפת, אירלנד, יפן, אוסטרליה. הארגון הוקם ב-1948 כארגון לשיתוף פעולה כלכלי אירופי (OEEC), על מנת ליישם את "תוכנית מרשל" לשיקום כלכלת אירופה אחרי מלחמת העולם השנייה. בתחילה היו חברות בו רק מדינות אירופאיות ורק מאוחר יותר החל הארגון לקבל לשורותיו מדינות לא-אירופאיות. ב-1961 שינה הארגון את שמו ל-OECD. יעדיו המוצהרים של הארגון הם השגת צמיחה ותעסוקה בת קיימא, תרומה לרווחה הכלכלית והחברתית במדינות הארגון, שיפור התיאום בין חברות הארגון במאמצי הסיוע למדינות המתפתחות, ועידוד המסחר הבינלאומי על בסיס רב צדדי ולא מפלה. הארגון משמש כפורום לדין ולתיאום מדיניות בנושאים כלכליים וחברתיים. לרוב כוללת הפעילות החלפת מידע בלבד, אולם לעיתים מתקבלות החלטות אופרטיביות כגון: קוד התנהגות בתחום השקעות חוץ ותנועות הון והאמנה למלחמה בשוחד. כדי להתקבל לארגון אין צורך לעמוד במדדי סף כלכליים רשמיים, כפי שמחויבות לעשות המדינות שמעוניינות להשתייך לאיחוד האירופי, אלא להתייחס למסגרות המדיניות של הארגון המבוססות בהחלטות, המלצות ואמנות שונות. תקציב הארגון מורכב בעיקר מתמיכה של המדינות החברות ותרומות נוספות. ב-2007 עמד תקציב הארגון על 340 מיליון יורו.

הצטרפות ישראל ל-OECD

כנס השרים של הארגון אישר ב-16 למאי 2007 החלטה על פתיחת תהליך צירופן לארגון של חמש מדינות חדשות, וביניהן ישראל (יחד עם רוסיה, צ'ילה, אסטוניה וסלובניה). הזמנתה של ישראל הינה הישג מדיני ודיפלומטי חשוב, ופותחת בפני ישראל את השותפות בארגון, שלו תפקיד מוביל בעיצוב המדיניות הכלכלית בעולם. הנגיד פישר אמר בתגובה כי "הזמנת הארגון משקפת את מעמדו הכלכלי האיתן של המשק הישראלי ותסייע להמשך הצלחת השילוב של הכלכלה הישראלית בכלכלת העולם".

פעילותה של ישראל במסגרת ארגון OECD החלה בשנת 1994, אז הוזמנה לראשונה לשמש כמשקיפה במסגרת קבוצות העבודה של הארגון. ישראל היא כיום אחת משתי המדינות הלא-חברות הפעילות ביותר במסגרת הארגון, לצד צ'ילה ורוסיה. ב-1997 התקבלה ישראל כמשקיפה בועדת הכימיקלים ובשנת 2005 הצטרפה לקבוצת עבודה

¹ Organization for Economic Cooperation & Development

להפחתת פסולת ומחזור. בשנת 2000 הגדירה ועדת המנכ"לים לעניינים בין-לאומיים את הצטרפות ישראל לארגון כיעד אסטרטגי של הממשלה. הוקמה "ועדת ההיגוי הממשלתית הבינמשרדית להצטרפות ישראל ל-OECD" לטיפול בכל תהליכי קבלתה של ישראל לארגון. ב-14 בספטמבר 2006, אישרה מועצת OECD את צירופה של ישראל במעמד של משקיפה מלאה בקבוצת העבודה למדיניות איכות סביבה לאומית (WPNEP) ובמאי 2007, כאמור, נפתח תהליך הצטרפותה באופן רשמי.

האם ישראל מוכנה?

הכלים וההמלצות של ה-OECD אמנם אינם מחייבים אך הם מעידים על מסוגלות ואחריות בנושאים רבים, מקומיים וגלובאליים. ההמלצות של תתי הוועדות, ואחת מהן היא זו לענייני איכות הסביבה, מהוות כרטיס כניסה לזירה הבינלאומית במישור רחב של פעילויות עסקיות, מעין "תעודת כשרות" להתנהלות תקינה וחברה בריאה (גם במישור הסביבתי) כשהדרישות העיקריות הן ברמת הרגולציה.

באתר OECD הישראלי מפורסם "**דוח פעילות ישראל ב-OECD 2005/06**" ובו מפרטים הכותבים את פעולותיה הרבות של ישראל בדרך לקבלתה כחברה בארגון. עם זאת נראה כי מדינת ישראל צריכה לשנות על פיה את תפישתה לגבי נושאים מהותיים, ביניהם גם נושא איכות הסביבה, וליישר קו עם עקרונות מתקדמים בהרבה מהנהוג בישראל. כך למשל, אם עד כה הוגדרה ישראל באמנת קיוטו כמדינה מתפתחת ולא חלו עליה הגבלות לעניין פליטת גזי החממה, כניסתה כחברה בארגון יחייב אותה לעמוד בסטנדרטים מגבילים לעניין הפליטות. בעמותת אט"ד בדקנו היבטים מרכזיים על-פי מדדי ה-OECD:

היבטים משפטיים ומדיניים

אחד מתפקידיו החשובים ביותר של ארגון ה-OECD הינו ניסוח ופרסום "כלים", דהיינו החלטות, המלצות והצהרות שמטרתן לקבוע ולהבהיר את כללי המשחק, ולהבטיח התנהלות כלכלית ראויה במדינות החברות. עד כה פורסמו מעט יותר מ-200 כלים שכאלו, במגוון נושאים למין הגנת הצרכן ומלחמה בשחיתות ועד למסחר ושוקי הון.

היום, כאשר כבר ברור לכל כי יש קשר הדוק בין התנהלות סביבתית ראויה לבין כלכלה בריאה, אין זה מפתיע כי ארגון כלכלי מובהק זה מפרסם גם כלים שעניינם איכות סביבה. ואולם מה שעשוי להפתיע את מרבית מקבלי החלטות בארץ הוא המשקל הרב שניתן לנושא זה: מתוך קרוב ל-220 כלים שפרסם הארגון, 67 מתייחסים לנושא איכות הסביבה, באופן מפורש. אם נוסיף למניין זה החלטות בנושאים הנושקים לסביבה, כגון חקלאות,

אנרגיה ואנרגיה גרעינית, נגיע ליותר מ-85 כלים שעניינם הסביבה, דהיינו יותר משליש מסך כל הכלים!

התייחסות מפורטת למשמעויות הקונקרטריות בנושאים השונים תובא בהמשך מסמך זה, אבל השינוי הנדרש ברור: **בעוד ששליש מהכלים של ארגון ה-OECD מוקדשים לנושא הסביבתי, הרי שבמדינתנו אנו, זוכה המשרד להגנת הסביבה בפחות מאחוז אחד מהתקציב הממשלתי השנתי.** סדר העדיפויות הישראלי חייב לעבור רפורמה.

חשוב להבין כי על אף שההצטרפות לארגון איננה בבחינת מהלך משפטי מחייב באופן מובהק, הרי שעדיין יש למהלך זה השלכות מרחיקות לכת, לא רק מהבחינה המשפטית, אלא גם מהבחינה הציבורית והכלכלית, לעניין המדיניות הסביבתית במדינה.

עם הצטרפות ישראל לאמנת ה-OECD, להחלטות הארגון (decisions) יהיה תוקף של אמנה הסכמית במשפט הישראלי. בפועל, על אף שאמנה אינה יכולה לגבור על חוק של הכנסת, המשמעות היא כי חוקים ישראליים יפורשו לאורן של החלטות אלו, וכן כי הללו יכולות ליתן טעם מיוחד בידי בית המשפט לחייב את גורמי המנהל לעשות שימוש בסמכויותיהם. דהיינו, חוקים המביאים לפגיעה בסביבה, באופן שאינו עולה בקנה אחד עם כלי ה-OECD, סביר שיפורשו באופן דווקני מרגע ההצטרפות לארגון, וכן יוכל בית המשפט להורות לממשלה לפעול באופן יזום לקידום מטרות סביבתיות ואחרות המעוגנות בהחלטות ה-OECD.

לתשומת לב מיוחדת ראויה גישתו של ארגון ה-OECD כלפי כלל הציבור במדינות החברות, ובמיוחד כלפי ארגונים לא ממשלתיים במדינות. כארגון, מקפיד ה-OECD על מדיניות של שקיפות ושיתוף ציבור. שיתוף זה בא לידי ביטוי באופנים שונים, למשל על ידי קיום דיונים אל מול ועדות הארגון וקיום שיתוף ציבור מקוון בנושאים שונים, תוך הקפדה על עירוב מקסימאלי של ארגונים רלוונטיים, יידוע מראש של בעלי עניין, מסירת מידע רלוונטי לנושא העומד לדיון זמן מספק לפני קיומו, לרבות תקציר מפורט ובהיר שלו, וכן הלאה. את המסמך המלא המפרט את הנהלים להתייעצות מעין זו עם הציבור ניתן למצוא באתר OECD².

גישה ראויה זו המנחה את הארגון בהתנהלותו הוא, מוצאת את ביטויה גם בהחלטותיו ובכלים המתפרסמים על ידו. כך, אחת ההחלטות החשובות ביותר בתחום הסביבתי של הארגון הינה ההמלצה למדינות החברות לפעול להפצת מידע בנושאים סביבתיים לציבור. בהמלצה זו קורא הארגון למדינות לפעול באופן אקטיבי לאיסוף המידע ועיבודו וליצירת מנגנונים פשוטים באמצעותם תהיה לציבור גישה קלה ומיידית למידע זה. אין ספק שבישראל, בה מרבית המידע הסביבתי אינו נגיש בקלות, יש מקום לשיפור רב בעניין זה על מנת לעמוד בקו אחד עם מדיניות הארגון והמדינות החברות בו בנושא חשוב זה.

² http://www.oecd.org/document/40/0,3343,en_2649_34495_37539752_1_1_1_1,00.html

אולם סוגיית המידע היא רק קצה הקרחון. לפי המלצות ה-OECD, החוק הבסיסי ביותר בתחום התחיקה הסביבתית המדינתית הוא **חוק מדיניות סביבתית לאומית** (National Environmental Policy Act, NEPA). החוק מחייב התייחסות לנושאים סביבתיים בכל תהליך קבלת החלטות ממשלתי. הוא גם פותח כל החלטה ממשלתית, שעשויות להיות לה השלכות סביבתיות, בפני השתתפות ציבורית בתהליך קבלת ההחלטות. בהתאם לחוק יש להתייחס בכל מכרז ציבורי גם לנושאי הסביבה – הן סביבת האדם והן הסביבה הטבעית. ברוב מדינות ה-OECD³, כוללת הגדרת הסביבה את המרכיבים האנושיים, הביולוגיים והאנאורגניים. בישראל כיום, לעומת זאת, אין בחוקים הקיימים משום מענה לצורך להגנה רחבה ומקיפה על הסביבה. החקיקה בארץ בתחום הסביבתי היא לרוב ספציפית ומקוטעת ומתייחסת לנושאים ממוקדים כגון איכות מים, זיהום אוויר, רעש וכד'. בהעדר חקיקה כמומלץ על ידי ה-OECD, ובהיעדר התייחסות כוללת לנושא, חסרה גם הגדרה אמיתית מספקת של "איכות הסביבה". המצב החקיקתי הבעייתי מוצא את שיקופו בהתנהלות הגופים הציבוריים במדינה, שלרוב אינם נותנים תשומת לב ראויה לפן הסביבתי.

יש לקוות כי המחוקק ישכיל לשנות מצב זה ולהכיר בזכות לאיכות הסביבה כזכות יסוד. גישה זו מוצאת את ביטויה בהצעת "**חוקה בהסכמה**". בהצעה זו מעוגנת הזכות לאיכות הסביבה כאחת מזכויות היסוד להן זכאי כל אדם "**הזכות לחיות בסביבה נקייה שאינה מזיקה לחייו, לבריאותו, לרווחתו ולהתפתחותו**". חשוב להדגיש כי לעמדת אדם טבע ודין יש לראות את הזכות לסביבה ראויה כחלק בלתי נפרד מזכויות היסוד המוגנות כבר כיום, ובפרט כחלק בלתי נפרד מהזכות לחיים ולכבוד האדם.

היבטים כלכליים

מסמך "**המלצות המועצה בדבר שימוש בכלים כלכליים במדיניות סביבתית**"⁴ שפרסם ארגון ה-OECD עוסק בהיבטים כללים מאוד כמו "שיפור וייעול השימוש במשאבי טבע" ו-"שיפור של מודלים, כלי תחזית ובקרה", אולם כולל גם כמה המלצות ספציפיות יותר שעל ישראל לתת עליהן את הדעת:

✓ התחשבות בסיכונים סביבתיים: בחלק ניכר מהמדינות החברות כבר קיים מנגנון במוודא כי הסיכונים הסביבתיים נלקחים בחשבון במסגרת ניהול הסיכונים הפיננסיים הכולל של הבנקים, כולל שיטות דווח מפורטות בהרבה מהקיים בישראל במערכת הבנקאית ובשוק ההון (ראה דוח אט"ד "**אחריות בנקאית לסביבה**", 11/2006)

✓ מיסוי על פליטות של מזהמים לאוויר, למים או לקרקע – בישראל נהוג להגדיר טכנולוגיה או "מכסה" לפליטות לסביבה אולם אין מיסוי על פליטות (כגון מס פחמן, מס ההולך

³ בארה"ב, וכן בחוקה המתגבשת באיחוד האירופי

⁴ Recommendation of the Council on the Use of Economic Instruments in Environmental Policy (1991)

ונעשה פופולארי יותר במאבק לצמצום פליטות של גזי חממה). אט"ד מקדמת שני חוקים משמעותיים בנדון: הצעת חוק אוויר נקי, הנמצא בדיון בוועדות הכנסת והצעת חוק לשיקום קרקעות מזהמות, שטייטה שלו מוגשת בימים אלה לממשלה.

✓ דמי משתמש על עלויות טיפול בשפכים או פסולת – היטל ההטמנה שיכנס לתוקף ביולי 2007 אמור לתמרץ יצרני פסולת להפחית את כמויות הפסולת ולצמצם במידה משמעותית את נפחי ההטמנה.

✓ מיסוי מוצרים המזיקים לסביבה בתהליך ייצורם, בצריכתם או בסוף חייהם - גובה המס יכול להיקבע על-פי ניתוח מחזור חיים (Life Cycle Analysis) ובו נבחנות ההשפעות הסביבתיות לכל אורך חיי המוצר. בהליך כזה באים לידי ביטוי שימוש חוזר, מיחזור ושיקולי אנרגיה. פתרונות מיסוי הקיימים כיום בישראל נותנים מענה נקודתי אולם אין תכנית מיסוי כוללת במסגרת אמצעים להפחתת זיהום והכסף המתקבל ממיסוי כזה אינו בהכרח "צבוע" למטרות בגללו נגבה.

✓ מערכת פיקדון – חוק הפיקדון בישראל, בנוסחו כיום, אינו כולל מיכלי משקה בנפח ליטר וחצי ומעלה. יש לקדם בנחישות נושא זה על-ידי אישור הצעת התיקון לחוק הפיקדון אשר עברה קריאה ראשונה וממתינה לדיון בוועדת הכלכלה.

✓ תמריצים מימוניים להפחתת זיהומים. פעילות ממוקדת ויעילה להפחתת זיהום חוסכת לרוב יותר כסף מעלות הטיפול בזיהום. לצורך הפחתת הזיהום נדרש מנגנון אשר יממן שיפורים טכנולוגיים ודרכי בקרה וטיפול במקורות זיהום פוטנציאליים. מנגנונים כאלה קיימים בחלק ממדינות ה-OECD (דוגמת ה-Superfund האמריקאי), אך הם חסרים מאוד במערכת החקיקתית והפיננסית בישראל.

אנרגיה, תשתיות ושינויי אקלים

תשתיות לאומיות ובמיוחד תשתיות לייצור אנרגיה מהוות נתח משמעותי בתקציב המדינה ותכנונם בהתאם לשיקולים כלכליים וסביבתיים הינו קריטי להבטחת איכות חייהם של התושבים. בתחום התשתיות מפרט הדוח "**Infrastructure to 2030**" של OECD היבטים משמעותיים בתכנון תשתיות לאופק ארוך כמו פיתוח תשתיות בהיבטים חוצי-תחומים⁵, השקעה חכמה בתשתיות חשמל, ביקוש עתידי לתחבורה, השפעת הביקוש העתידי למים ועוד. הדוח קובע כי הממשלות יצטרכו להשקיע כ-2.5% מהתמ"ג במיזמי תשתיות, לפנות למקורות מימון חלופיים⁶ ולגבש כלים לניהול הביקוש לתשתיות.

⁵ השפעה הדדית של תשתיות לאומיות (למשל השפעת פיתוח משק המים על משק החשמל)
⁶ המגזר הפרטי, קרנות מימון ומשקיעים מקומיים ומחול"ל

נושא פליטות גזי חממה הינו נושא "חם", תרתי משמע. ישראל, בהיותה מדינה מתפתחת על-פי פרוטוקול קיוטו, לא חויבה עד כה לעמוד ביעדי הפחתה של גזי חממה ולפיכך טרם התפתח בארץ מנגנון הפחתת פליטות משמעותי. הצטרפותה של ישראל ל-OECD מציבה אותה בקו אחד עם המדינות המפותחות וזה יחייב אותה לתכנן חכם ויעיל על מנת להפחית משמעותית את הפליטות המזיקות. אולם, להבדיל ממדינות רבות החברות ב-OECD, חסר למדינת ישראל תכנון אסטרטגי ארוך-טווח למשק האנרגיה אשר יקבע גם יעדים אגרסיביים ובני השגה, כולל הגדרת סנקציות נגד האחראיים במידה ולא יעמדו ביעדים. תכנית כזו צריכה לכלול לדעתנו:

- ✓ התייעלות אנרגטית בתחבורה ובתעשייה (שילוב כוח וחום), במגזר הציבורי ובמשקי הבית.
- ✓ השקעה משמעותית במו"פ ובהדגמת טכנולוגיות חדשות.
- ✓ תקצוב פרויקטים בנושאי שימור אנרגיה והתייעלות אנרגטית.
- ✓ השקעה בתשתיות לאנרגיות מתחדשות/נקיות ובמיוחד יישום תכניות תשתית לאנרגיה סולארית. ההשקעה בנושא אנרגיות מתחדשות לנפש במדינות ה-OECD גדול בסדרי גודל ביחס לישראל: כ-8 סנט לאדם בישראל לעומת 70 סנט עד 18 דולר במדינות אירופה⁷
- ✓ שדרוג תשתיות אנרגיה ומים להתמודדות עם הצפות שתכיפותן צפויה לעלות עקב הגברת אירועי קיצון.
- ✓ בטווח הארוך, כדי להפעיל משק אנרגיה ותשתיות יעיל על ישראל לשתף פעולה ברמה האזורית והבינלאומית, ובמיוחד לשאוף לחיבור רשת החשמל למדינות שכנות ויציבות איתן יש לנו קשרים.

פסולת

במדינת ישראל מייצר כל אזרח 584 ק"ג של פסולת בשנה, לעומת 550 ק"ג בלבד במדינות OECD. הארגון מתייחס לסוגיית הפסולת וניהולה בכובד ראש ומתעד זאת במספר מסמכי עבודה. רובם המכריע של מסמכים אלה הם בחזקת מחקרים המתבצעים במסגרת עבודתה של קבוצה העוסקת במניעת היווצרות פסולת ובמחזור. מסמכים אלה בוחנים קווי מדיניות שונים ובראשם את אחריות היצרן המורחבת, יעילותו ונחיצותו של מימוש עקרון זה במדינות השונות. יש להדגיש כי ככלל אין במסמכים אלה הנחיות או המלצות מפורשות שמורות למדינות החברות כיצד לנהוג, אולם הם כוללים מסקנות מעניינות שאליהן נתייחס בהמשך.

⁷ על-פי דוח של ה-IEA לשנת 2005

שני מסמכים נוספים יוצאים מגדר אלה. האחד, החלטת מועצת הארגון המהווה המלצה למדינות החברות (Recommendation of the council on the environmentally sound management of waste), המלצות אלה חוזרות כמובן על העיקרים הרצויים, כלומר הפחתת כמות הפסולת ומחזור, אך עיקר תוכן נוגע להוראות בדבר הפעלת המתקנים לטיפול בפסולת, השמירה על הבטיחות, הפיקוח, הדיווח והבקרה. מסמך נוסף שהוא בחזקת הנחיות מתייחס לטיפול בפסולת מחשבים⁸. מסמך זה, כשמו כן הוא, טכני בתכנון ועיקר עניינו בהיבטים התפעוליים והטכניים של מתקני הטיפול.

על אף העובדה שמסמכי הארגון אינם כוללים הוראות מפורשות וממוקדות בדבר המדיניות הרצויה לניהול הפסולת ועל אף שלשון המסמכים זהירה ביותר, הרי שעיון במחקרים ובמסקנותיהם מגלה כמה עניינים חשובים שהארגון טוען בזכותם:

1. אחריות היצרן המורחבת הנו כלי הנמצא בשימוש רחב במדינות הארגון והשפעותיו נמצאו חיוביות. המשרד להגנת הסביבה מסתייג מלהחיל אחריות יצרן מורחבת לזרמי פסולת אלקטרונית ופסולת אריזות; החלת תכניות לאחריות היצרן תורמת להפחתת כמות הפסולת הנוצרת, תורמת לעליה בשעורי המחזור ותורמת לשיפור תכנון המוצרים (עדיין מוקדם לקבוע את עצמתה של השפעה זו).

2. טיפול באריזות: מדיניות לטיפול באריזות, כפי שנקטת באירופה (ונבחנה באופן ממוקד באנגליה, גרמניה והולנד) מביאה לתוצאות טובות בניתוק הקשר שבין צמיחה כלכלית והיקף האריזות הנוצרות, להפחתת כמות האריזות ולגידול במחזורן.

3. סקירת אמצעי המדיניות הקיימים לטיפול בפסולת במדינות הארגון ה-OECD מגלה העדפה ברורה לאמצעי חקיקה ותקינה על פני אמצעים וולונטריים. אמצעי חקיקה ותקינה מקובלים הנם חובות איסוף ומחזור (אריזות, אלקטרוניקה, סוללות, מקררים), מערכות פיקדון על מוצרי צריכה ומיסוי מוצרים. תכנית האב לטיפול בפסולת קובעת שאין לנקוט בחקיקה מחייבת!

4. תכנית אב לטיפול בפסולת שתתמוך בהפחתה במקור. תכנית האב לפסולת שכתב המשרד להגנת הסביבה שמה יתרון על שריפת פסולת והקמת ארבעה מתקני שריפה בארץ. שריפת פסולת איננה בהכרח שיטה עדיפה על הטמנה מבחינה סביבתית. יש לבחון מחדש את התמריצים שניתנו בישראל לשריפת פסולת (לעומת הולנד למשל). בחינה כזו תראה, ככל הנראה, כי מחזור ושימוש חוזר עדיפות סביבתית וחברתית על פני שריפה.

5. קובעי מדיניות צריכים לאפשר לרשויות להפעיל תכניות של משק סגור לפסולת, כלומר חיוב התושבים על פי כמות הפסולת המיוצרת במשק הבית.

⁸ TECHNICAL GUIDANCE FOR THE ENVIRONMENTALLY SOUND MANAGEMENT OF SPECIFIC: WASTE STREAMS: USED AND SCRAP PERSONAL COMPUTERS

6. יש להכליל עלויות חיצוניות במדיניות פסולת בת קיימא.

ניהול משאבי מים

בישראל אין הקפדה מספקת על איכות משאבי המים. המים חשופים לזיהומים מתמשכים מתחנות דלק, מפעלי תעשייה (כולל תעשיות ממשלתיות וציבוריות) ומקורות מפוזרים (-נסח point) מגוונים ומרובים. הדבר **מסכן את אספקת המים בעתיד הלא רחוק**. כך נמצא שבשנים האחרונות נסגרו 96 מתוך 166 מהקידוחים באזור תל-אביב עקב זיהום⁹. זאת על אף שתקני המים בישראל מחמירים פחות מברוב מדינות ה-OECD. לו היינו מאמצים את התקנים האירופיים היינו נאלצים לסגור בארות רבות נוספות.

המלצות ה-OECD עוסקות גם בביצוע ניטור שוטף לאיכות המים. במדינות החברות בארגון מנהלים משקי המים באופן ממוסד ושקוף כאשר לבעלי העניין, צרכנים ומקבלי החלטות, ישנה אפשרות לקבל מידע עדכני על משאבי המים ועל איכותם. לעומת זאת – מדינת ישראל מספקת נתונים חלקיים ביותר וגם כאשר אלה ניתנים, הוא אינו זמין לכל בעלי העניין¹⁰.

עמותת אט"ד פעלה להטמעת ויישום חובת הרשויות המקומיות למתן מידע תקופתי (פעם בשנה) לגבי איכות מי השתייה בכל יישוב. במרץ 2007 אושרה סופית חובת הדיווח ע"י הוועדה לעדכון תקנות איכות מי השתייה. אולם תקנות אלה טרם אושרו על-ידי הכנסת. בינתיים ישנן עשרות רשויות שאינן מפרסמות דוח כאמור או שקיימים כשלים חמורים בדוחותיהם¹¹. דווקא חברת המים הלאומית "מקורות", המספקת מים לרוב הערים, אינה מקפידה על דיווח בהתאם דרישות.

הרשויות המקומיות בישראל אינן מספקות דוחות תקופתיים מלאים ואמינים לגבי מדדים חיוניים כמו איכות מי הנחלים ומי הים. אמנם משרד הבריאות מפרסם מאז שנת 2004 מידע לגבי איכות מי הים בחופי הרחצה, אולם מידע זה מוגבל לעונת הרחצה בלבד והוא חסר לגבי חופים שאינם מוכרזים. בחלק מהחופים בהם ניתן דיווח, הוא ניתן בדיעבד באופן שאינו מבטיח את בריאות הציבור¹².

⁹ מתוך נתוני משרד הבריאות "מצב איכות מי השתייה בקידוחי אקוויפר החוף במחוז תל-אביב", פבר' 2007
¹⁰ עמותת אט"ד פנתה פעמים רבות לקבלת מידע בדבר איכות המים, ובמיוחד מי התהום והזיהומים המסכנים אותם. במקרים רבים המידע התקבל רק לאחר תביעה משפטית (חצור ובית דגן, 2007)

11 דוחות חלקיים, חסרים נתונים לגבי נוכחות כימיקלים רעילים; הם ניתנים באיחור רב, אינם זמינים לכל תושב וכתובים באופן שאינו מובן לאזרח מן השורה.

¹² כך למשל, דוח ב-2004 על "זיהום חמור" בחוף "זבולון" בהרצלייה ב-11.5% מהדגימות ובחוף "גורדון" בתל-אביב ב-6.1% מהדגימות (מקור: צלול, "דוח מצב הים", 2006).

הערכה, טיפול וניהול של כימיקלים

ברוב ארצות ה-OECD, ישנה מערכת מקיפה של חוקים, תקנות ותקנים שנועדו להפחית את הסיכונים הכרוכים בייצור, אכסון, הובלה, שימוש ופליטה של חומרים מסוכנים. הדבר בא לידי ביטוי בולט בחקיקת האיחוד האירופי (ובפרט בדירקטיבת REACH¹³ ותקנותיה). דירקטיבה חדשה זו, שנכנסה לתוקף ביוני 2007, מנהיגה למעשה משטר חדש לעניין ייצור ושימוש בכימיקלים ברחבי האיחוד האירופי, ומחייבת בין היתר רישום של כלל הכימיקלים בהם נעשה שימוש תעשייתי או מסחרי כיום (מעל ל- 100,000 חומרים הרשומים כיום יעברו הערכה ורישום). מעבר להחמרת התקנים והעלאת רמת השקיפות, המשמעות היא כי חברות המייצאות מוצרים לאיחוד האירופי, לרבות חברות ישראליות, לא יוכלו עוד להמשיך בקשרי מסחר אלו מבלי לעמוד באופן מלא בהוראות הדירקטיבה. בפועל מטילה הדירקטיבה על חברות כימיקלים, וחברות שמוצריהן מכילים כימיקלים, את החובה "ליישר קו" עם הסטנדרטים האירופאיים ולהתנהג באופן יותר מודע לסביבה ממה שמדינת ישראל דורשת. בארץ, חברות אינן מחויבות ל"גילוי נאות" ולפרסום מידע מלא לגבי פליטות חומרים מסוכנים לסביבה ולגבי תכולת חומרים כאלה במוצריהן, כפי שמקובל ברוב המדינות המפותחות. בולטת במיוחד ההתייחסות לתכולת רעלים וחומרים מסוכנים במזון. ברוב מדינות ה-OECD ישנן מגבלות חמורות על השימוש בחומרים אלה וישנה דרישה לניטור ודווח מקיף על החומרים וניגזרותיהם במוצרים ובסביבה. הרשויות בישראל¹⁴ מקלות ראש בנושא ומגדירות מגבלות גמישות בהרבה. לעיתים קרובות קיימת התייחסות אליהן רק כאשר מייצאים לחו"ל. הידוק הקשרים הפוליטיים והמסחריים עם מדינות מפותחות עשוי, לשמחנתנו, להגן בעקיפין גם על הצרכן הישראלי והסביבה בישראל.

לסיכום...

מדינת ישראל חייבת לתת את הדעת, באופן מעמיק ורציני, על האספקטים הסביבתיים בהתנהלותה כתנאי בלתי אכיף להכללתה כחברה בארגון ה-OECD. נכון להיום, הכלכלה הישראלית מוסיפה לעצום עין ולדדות הרחק מאחורי המגמות העולמיות המכירות בכך ששמירה על הסביבה והתנהלות מקיימת הינן חלקים בלתי נפרדים מצמיחה אמיתית. משמעות הדבר היא שהחלטות והמלצות רבות של הארגון בתחום הסביבתי יצריכו ממנה היערכות של ממש ואימוץ מדיניות אחראית יותר מהבחינה הסביבתית, תוך הטמעת ערכים של פיתוח בר קיימא. להצטרפות ישראל ל-OECD יכולות להיות השפעות מרחיקות לכת בהיבטים רבים, אם היא תבחר לאמץ החלטות בינלאומיות וסטנדרטים המקובלים על שאר

¹³ Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals

¹⁴ ובעיקר משרד החקלאות, משרד הבריאות ומשרד המסחר והתעשייה

המדינות החברות, כמו גם בפרספקטיבה פנימית לעניין ההשלכות שיש להחלטות הארגון על המדיניות הישראלית בנושאים אלו.

יש לקוות כי קברניטינו לא יראו במחויבות זו עול שיש להיפטר ממנו, אלא דווקא ישכילו לנצלה כמדרגה למינוף הצמיחה בת הקיימא במדינה, ולקידום אמיתי של הסביבה והכלכלה בישראל.